

Mire jó a megyei sajtóbibliográfia?

Gondolatok a szabolcs-szatmár-beregi összeállításról*

Nem is olyan régen, szinte napra pontosan másfél évvel ezelőtt az ország túlsó végén, Győrben ünnepeltük az ottani megyei sajtóbibliográfia megjelenését. Most pedig itt, Nyíregyházán köszönhetjük e műfaj legújabb – és szeretném rögtön előre bocsátani: meggyőző, kiváló – termékét, annak összeállítóját és kiadóját. Bátran mondhatom többes számban, mert ott is, itt is jelentékeny érdeklődés övezte a bemutatót; s ha jól körülnézek, látok néhány kollégát, kolleginát, akik mindkét helyen részesei voltunk, vagyunk az eredményekről, tanulságokról folytatott megbeszélésnek.

Talán elnézik nekem, ha egy röpké pillanatra visszatérek a győri programra. Akkor arra kértek meg, hogy a megyei sajtóbibliográfiáknak a magyar nemzeti bibliográfia rendszerében betöltött szerepéről beszéljek. Ezúttal egy másik irányból próbálok közelíteni a témához: helytörténeti kutatóként, ha úgy tetszik: helytörténész könyvtárosként szólnék néhány szót, előbb általában, aztán visszanyarodva mai összejevetelünk konkrét tárgyához.

Bármennyire csábít is a lehetőség, hogy a helytörténeti kutatás mibenlétéről, sajátosságairól, jelentőségéről elmélkedjem, a szűkre szabott keretek ezt nem engedik. Egy dologra azonban mindenképpen szeretnék utalni, nevezetesen arra, hogy a kiváló történészek munkássága és a több évszázados gyakorlat során mára kifejeződött felfogás szerint a helytörténet a történettudományi kutatás egyik vizsgálódási iránya, sajátos irány, amely a különféle források segítségével az adott hely múltját a maga tartalmi teljességében tanulmányozza, szinte mikroszkopikus részletességgel, mély analízisre törekedve, morzsánként összegyűjtött adatanyag alapján. S ezáltal hozzásegít az ország, a nemzet történetének jobb, alaposabb megismeréséhez, sőt áttételesen az egyetemes mozgástendenciák megértéséhez. Nem véletlen tehát, hogy a történeti kutatásban világszerte előtérbe került a lokális, helytörténeti irányultság. Ma már kevesen vitatják, hogy a lokális látószög – hogy Szűcs Jenő közismert kifejezését használjam – egyenértékű az egyetemes és az országos (vagy nemzeti) szemléletmóddal. Ahogy ezt Douch angol történész írta: „a helytörténet, a hazai történelem és a világtörténelem nélkülözhetetlen kiegészítői egymásnak.” A helytörténet is a társadalmi mozgás, az emberi tevékenység mindenoldalú megközelítésére, rekonstruálására törekszik, sőt újabban a természeti körülmények (a földrajzi környezet, az időjárás stb.) változásait is igyekszik

* Előadás a Nyíregyházán 2002. november 14-én rendezett Megyei sajtóbibliográfiák a XXI. század küszöbén, sajtóhungarikumok határainkon túl c. nemzetközi konferencián.

felderíteni. Vagyis tematikai gazdagság, változatosság jellemzi; talán a leghatékonyabb eszköze az ún. hétköznapi élet jelenségeinek feltérképezésére, számbavételére, történelmi elemzésére. Természetesen időben is totális, vagyis az adott hely múltjának teljes feltérképezésére törekszik. Másként fogalmazva: a jelenig hatol, annak a könnyen belátható paradoxonnak a folyományaként, hogy ha valami megtörtént, azon nyomban múlttá, vagyis történelemmé vált, tehát az információk, a dokumentumok, az események, a tények megszületésük pillanatában a történelem, a helytörténet elemévé válnak, az információk, az őket hordozó dokumentumok pedig a történelmi kutatás forrásai lesznek.

Egyebek között ilyen dokumentumok a sajtótermékek is. Ma már közhely, hogy a polgári kor, másként: a polgárosodás korának kutatása elképzelhetetlen a korabeli időszaki kiadványok tanulmányozása nélkül. Könyvtárosként is tanúsíthatom a történetbúvárok fokozott érdeklődését a hírlapok és más időszaki nyomtatványok iránt. Mellőzve a sajtó tipológiai problémáit, feltétlenül szükséges leszögezni: most csak a nyomtatott sajtó produktumairól, azok forrásértékéről lesz szó. Mindazonáltal nem szabad elfeledkezni arról, hogy a helytörténelmi kutatás nem nélkülözheti az ún. elektronikus sajtó (a rádió, a televízió stb.) műsorainak figyelembe vételét, elemzését, mint ahogy az újabban kibontakozó digitális folyóiratok és hírlapok információanyagát sem. Mellesleg szólva a nyomtatott sajtó is rengeteg tipológiai kérdést vet fel. Nem időznék a periodicitás, a tematika, a műfaj és egyéb csoportosítás problémái mellett, viszont feltétlenül indokoltnak tartom az országos és a helyi sajtó fogalmának megkülönböztetését. Azonnal és határozottan állapítsuk meg: a helyi sajtó nem azonos a vidéki sajtóval. A jelző itt nem a megjelenés helyére, hanem a lokális kötődésre utal (hiszen vidéken is jelenhetnek és jelennek meg országosnak minősülő hírlapok, folyóiratok). Más kérdés, hogy országunk történelmi sorsának alakulása folytán a vidéken – azaz nem a fővárosban – kiadott lapok túlnyomó többsége tartalmát, olvasóközönségét, hirdetési bázisát stb. tekintve lokális érdekű. A helytörténelmi kutatás számára viszont éppen ezek a helyi jellegű orgánusok az igazán fontosak, hiszen a lokális információk zöme ezekben rejtőzik, található.

A helyi sajtó – maradjunk most már ennél a kategóriánál – a történetkutató számára rendkívül gazdag és változatos forrásanyagot kínál. Ennek egyik, alighanem legfontosabb oka abban kereshető, hogy a lapok és közleményeik döntő hányada az eseményekkel egyidejűleg keletkezett, tehát elsődleges forrásnak minősülnek. Különösen igaz ez a napi- és hetilapokra, összefoglaló néven: a hírlapokra, de bizonyos értelemben a havonta, kéthavonta, negyedévente napvilágot látó folyóiratok aktualitása is magától értetődő. A másik okról ritkábban beszélünk: a helytörténet komplex, átfogó kategória, figyelme az adott hely fejlődésének egészére kiterjed; márpedig a sajtó olyan forrás, amely a társadalmi élet szinte minden szektoráról szolgáltat adatokat, kétségtelenül nem egyforma részletességgel.

Ha csak éppen belelapozunk a rég- vagy a közelmúlt, netán a jelen sajtótermékeibe, azonnal ráébredünk: teljesen téves az a hiedelem, hogy – mondjuk – a napi sajtó vagy az ún. kisvárosi, nagyközségi sajtó csak a politikai fejlemények kutatásához nyújt segítséget. Kétségtelen: az újkori politikai történet folyamatainak, eseményeinek, szereplőinek, intézményi-szervezeti kereteinek feltérképezéséhez felbecsülhetetlen értékű segítséget adnak az egykorú lapok. Gyakran a levéltári iratoknál is több vagy mélyebbre hatoló ismereteket hordoznak: pl. a helyi pártszervezetekről, politikai

körökről, a különféle összejövetelekről (gyűlésekről, tiltakozó akciókról vagy éppen rokonszenv-tüntetésekről stb.), a fontosabb nézetekről és azok változásairól, a jelesebb politikusok helyi pályájáról (vagy pályaszakaszáról), a nemzetközi vagy országos események helyi hatásáról. Ennél azonban lényegesen differenciáltabb, igen szerteágazó információanyagot kínálnak; most a teljesség igénye nélkül említenék meg néhány példát. A gazdaságtörténész számára szerfölött hasznos adatokat tartalmaznak a hitelintézetek részletes éves mérlegei, a piaci árak, a vállalati és termelészövetkezeti riportok. A közlekedéstörténet művelői sokat meríthetnek a hajdani gyorskocsi- és vasúti menetrendekből. Nemelegyszer a korabeli lapokból derülnek ki a közművesítés és a telefonhálózat kiépülésének tényei. A mindenkori társadalmi folyamatok és anomáliák, az életmód és életvitel változásainak vizsgálatához szolgálnak adalékul a társasági hírek, a bűnesetekről írt beszámolók, továbbá az apróhirdetések. A színház-, a zene-, a művészeti-, a közművelés-történet bűvárai számtalan hasznos adatra bukkannak a műsorközléscsokban, a kritikákban, az interjúkban, a képi ábrázolásokban (metszetekben, fotóreprodukciókban), az irodalom-történet pedig a recenziókat, a szépirodalmi szövegeket tekinti elsődrendű kútfőnek. Sok-sok adat található a helyi lapokban az iskolákról, az egyházakról és a minket legközelebről érdeklő könyvtárakról. Különleges forrásértékkel bírnak az egy-egy szűkebb területre szakosodott lapok: az üzemi és intézményi újságok, az iskolai és könyvtári híradók, az irodalmi folyóiratok, a hirdetési közlönyök – hogy megint csak néhány példát említsek. Szinte minden laptípus érdemi segédlete lehet az életrajzi mozzanatok hiteles számbavételének; magam legtöbbször a régi újságok adatgazdag gyászjelentéseit szoktam fellapozni. És természetesen a helyi lapok legfontosabb forrásai a sajtótörténetnek. Feltétlenül ki kell témi arra a közismert tényre, hogy az időszaki kiadványok nemcsak egyidejű, ún. szikronikus közleményeket tartalmaznak. Sűrűn előfordul, hogy visszatekintő, szaknyelven: diakronikus publikációk is megjelentek, megjelennek a hasábjaikon: leginkább történeti forrásszövegek (vagy ikonográfiai dokumentumok) vagy visszaemlékezések.

Bár most nem tisztzem a helytörténetírás módszertani kérdéseinek taglalása, elkerülhetetlen, hogy legalább az utalás szintjén szóba ne hozzam a sajtótermékekkel, illetve közleményekkel szembeni forráskritika szükségességét. Természetesen ez a követelmény – eltérő mértékben ugyan, de – minden történeti forrás esetén felvetődik, a lapok forgatása közben azonban sajátos szempontok érvényesítése is indokolt. Jó néhány kérdést feltehetünk magunknak. Például: a párthoz való tartozás mennyiben befolyásolta (befolyásolja) a cikkek hangvételét, szemléletét, az információk szelektálását, milyen eszmék, nézetek propagálását vállalták? A fejléccen olvasható és a programcikkekben hangoztatott „független” jelző valóban függetlenséget jelentett-e: mondjuk a kormánysubvenciót élvező kisvárosi lapoknál vagy a hirdetőik gazdasági szorításában élő újságoknál? A kritikák mennyire elfogultak a barátok vagy éppen a személyes ellenfelek irányában? A hírközlés gyorsasága nem vezetett-e felületességhez? Netán: a tudósító tényleg ott volt a rendezvényen vagy csak az előzetes meghívó, illetve hallomás alapján tájékozódott? Egyáltalán: mit közölt egy-egy lap és miért, illetve mit nem közölt és miért nem? Mindezek és a még tovább sorjáztható kérdések voltaképpen arra keressik a választ: mennyire megbízható a történész munkájához egy-egy lap vagy egy-egy közlemény.

Nem tartozik szorosan a tárgyhoz, de – remélem, elnézik nekem – én sem tudom megállni, hogy ne térjek ki az általam „bűvkör-effektus”-nak elnevezett

jelenségre. Könyvtárosként lépten-nyomon tapasztalom, és saját kutatói élményeim is megerősítik: a sajtótermékek búvárlóját sokszor magával ragadja a szóban forgó újság vagy folyóirat rendkívüli változatossága, a hajdan volt idők varázsa. Vagyis szinte óhatatlan, hogy az ember bele-bele ne olvasson olyan rovatokba, közleményekbe, versekbe, elbeszélésekbe, meg ne nézzen olyan képeket, amelyek nem kapcsolódnak szorosan a tárgyához. Sokan leírták már: bármilyen élvezetes elfoglaltság is, ez bizony azzal a veszéllyel jár, hogy a helytörténész rengeteg időt veszíthet, esetleg – ha megrendelésre dolgozik – lekési a leadási határidőt. Tehát a sajtótermékek kutatása komoly önfegyelmet, ésszerű ütemtervet kíván.

Ha elfogadjuk azt a megállapítást – amelyet megkíséreltem kissé részletesebben, bár csak töredékesen és vázlatosan kifejtetni –, hogy a helyi időszaki kiadványok a polgárosodás korának, folyamatának tudományos feltárásában nélkülözhetetlen források, akkor ebből egyenesen következik: a helytörténész semmi mással nem pótolható segédeszköze a sajtóbibliográfia. A hazai könyvtárügy fejlődéstörténete, közelebbről a helyismereti tevékenység múltja az akkori centralizált politikai irányítás és az élet szinte minden területén létrejött centrális, hierarchikus struktúrák következményeként úgy alakult, hogy az ötvenes évek közepétől a megyei könyvtárak feladata a megye területén megjelent nyomtatványok, köztük a lapok gyűjtése, hozzáférhetővé tétele. Tehát a megye bármely településén kiadott újságok és folyóiratok első számú lelőhelye a megyeszékhely könyvtára. A gyarapítás látszólag egyszerű, hiszen a sajtótermékek esetében csaknem kizárólag a topográfiai szempontot – a földrajzi kötődést – érvényesítjük. Igen ám, de a megyehatárok gyakori változása eleve gondokat okoz. Ráadásul a trianoni békeszerződés nyomán az országhatárok is módosultak, és a szerencsétlen döntés korábban szervesen összetartozó közigazgatási egységeket, gazdasági közösségeket osztott ketté, célszerűen kiépített közlekedési vonalakat tépett szét. Tehát a könyvtáraknak erre is figyelniük kell, vagyis a történetiség elvét kombinálni a geográfiai meghatározottsággal. Más természetű probléma, hogy a megyei könyvtárak többsége új keletű intézmény, ennél fogva csak a működésével egyidejűleg keletkezett kurrens sajtóanyag gyarapításában törekedhet teljességre; igaz, olykor a friss lapok beszerzése is komoly, néha leküzdhetetlen akadályokba ütközik. Sokkal nehezebb a dolgunk a korábban megjelent periodikumokkal, vagyis a visszamenőleges, retrospektív gyűjtéssel. A régi lapok eredeti évfolyamai, számai már alig lelhetők fel. Szerencsére a nemzeti könyvtár mikrofilmmezési programja sokat segít: a megyei, a városi, sőt – ha a pénzügyi feltételek adottak – a nagyközségi könyvtárak mikromásolatban közvetlenül olvashók, kutatóik rendelkezésére bocsáthatják a lokális periodikumokat. S az utóbbi időben még egy praktikus lehetőség adódott: a digitalizálás.

A helyben meglévő sajtótermékekről vagy mikrofilmjeikről (valamint digitalizált változataikról) a könyvtári katalógus nyújt tájékoztatást. S innen már csak egy lépés a sajtóbibliográfia, amely a más, netán határon túli gyűjteményekben őrzött helyi lapok adatait is közli. Tehát a kutató számára felvilágosítást ad arról: az adott helyen (megyében, városban, községben, tájegységben belül) mikor és milyen újságok, folyóiratok és alkalmi időszaki kiadványok láttak napvilágot, kik voltak a szerkesztők, kiadóik és így tovább... S mivel az országos sajtóbibliográfia folyama szakadozott és erősen hiányos, a helyi címjegyzékek nemcsak a lokális tájékozódást könnyítik meg, hanem hézgapótló szerepet töltenek be a magyar nemzeti bibliog-

ráfia rendszerében, beleértve a trianoni trauma óta külföldnek minősülő területek hungarikumainak feltárását is. Már több évtizeddel ezelőtt felvetődött ez az igény, és az ötvenes évek közepén számos helyen hozzáfogtak a sajtóbibliográfiák anyagának összegyűjtéséhez, megszerkesztéséhez és közreadásához. Az imént említett könyvtártörténeti fejlemény következtében elsősorban a megyei könyvtárak vállalkoztak – többnyire és racionálisan saját állományukra alapozva – sajtóbibliográfiák összeállítására és közzétételére. Noha már tavaly, a győri összeállítás bemutatásakor deklarálták, deklaráltuk, hogy több évtizedes erőfeszítés eredményeként a megyei sajtóbibliográfiák sorozata befejeződött, igazából csak ma, a szabolcs-szatmár-beregi jegyzék új, tetemesen bővített és az előzőnél összehasonlíthatatlanul több információt tartalmazó kiadásával történt meg ez.

László Gézané Szarka Ágota mintaszerű bibliográfiával ajándékozta meg a helytörténészeket. Szorgalma, kitartása és az ügy iránti alázata elismerésre méltó. Példás az a fegyelem is, amellyel hasznosította a hasonló kiadványok gyakorlati eredményeit, tanulságait. Munkájára büszke lehet ő is és munkahelye, a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár is. A vaskos kötet értékei – úgy vélem – a lektort, a napokban elhunyt Kertész Gyulát is dicsérik. Biztos vagyok benne, hogy nem tévedek, ha megkockázatom az állítást: az ő hozzáértése, lelkiismeretessége, tanári mentalitása nagyban hozzájárult a bibliográfia készítése során felvetődött kérdések tisztázásához, a lehető legjobb megoldások kimunkálásához. Szomorú tény, hogy ezt kell mondanom, de okvetlenül mondanom kell: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye sajtóbibliográfiája immár örökre emlékeztetni fog szeretett és nagyra becsült kollégánk sikeres pályájára, kivételes egyéniségére. Olyan lesz, mint egy nem hervadó csokor a sírján.

Mit találhat a helytörténeti kutató ebben a kiadványban? Profán módon azt válaszolhatnám: sok mindent. S így is van: közel ezer cím, több ezer név, rengeteg adat, ötféle mutató, jó néhány ízelítőnek szánt illusztráció között barangolhatunk a mintegy ötszáz oldalon. Korán tisztázódik, hogy a használó a hagyományosan értelmezett időszaki kiadványok leírásaira számíthat, a mai nomenklatúra szerint idesorolandó évkönyvek, kalendáriumok, iskolai értesítők és hasonlók kívül maradtak – szerintem helyesen – a gyűjtőkörön. Már a zárójelbe tett alcímből és még inkább a bevezetőből kiderül, hogy a bibliográfus az ún. történeti megyék periodikumait is feltérképezte, azaz kitekintést ad az elcsatolt ungi, ugoesai és beregi vidékekre is, egyebek között számos, alighanem teljesen elfeledett ruszin lapot regisztrált; mindezzel számottevően előmozdítja a hungarikumok minél teljesebb számbavételének tervét. A helytörténészt – gondolom – mindenekelőtt az érdeklő, mely településeken jelentek meg sajtótermékek: erről a földrajzi mutató tájékoztat. Ha egy részterület a kutatás tárgya, akkor a tárgyszómutató igazít el. A kronológiai megközelítésben a hajdú-bihari sajtóbibliográfiánál jól bevált módszert követő időrendi táblázat segít. Ha azt akarjuk megtudni, hogy egyik vagy másik személy közreműködött-e valamely lap (vagy lapok) indításában, szerkesztésében, illetve írt-e bele cikket, akkor a névmutatóhoz fordulhatunk. A kiadókról és a nyomdákról szintén készült index. A címek pedig betűrendben sorakoznak egymás után, vagyis a szerkesztő az egyetlen helyes elrendezési metódust választotta.

A keresett vagy a minket közelebről érdeklő lap tehát igen könnyen megtalálható. S amikor odalapozunk, az információk sokasága tárul elénk. Világos, áttekinthető tördelésben tizenhat adatsoporra tagolódik egy-egy bibliográfiai

leírás. A tájékozódáshoz, azonosításhoz elengedhetetlenül szükséges szokványos, egyébként nagyon precíz tényközlésen túl – cím, címváltozatok, alcím, megjelenési hely, indulás és megszűnés dátuma, periodicitás, szerkesztők, kiadó és laptulajdonos, nyomda, méret, melléklapok és mellékletek, előzmény és folyomány, történeti feldolgozások és repertórium – más, kitűnően hasznosítható adatok is bekerültek a jegyzékbe. Három elem külön is kiemelendő. Az összeállító aprólékos gondnal írogatta össze az egyes periodikumok munkatársainak nevét, itt-ott szinte féloldalnyira terjedő vagy még hosszabb lista keletkezett. Rendkívül fontosnak tartom a lapok leőhelyének feltüntetését, nemegyszer lapszámig lemenően. Fontosnak, mert a helytörténet munkáját nagy mértékben megkönnyíti, ha megfelelő felvilágosítást kaphat arról, hogy a keresett laphoz hol juthat hozzá akár eredetiben, akár mikro- vagy digitalizált másolatban. Noha nyilván nem teljes a kör, ám így is negyven közgyűjteményre utal, köztük határon túli intézményekre is. Mindenképpen egyet kell érteni azzal az elhatározással, hogy a bibliográfia felöleli azokat a lapokat is, amelyek nem maradtak meg vagy ismeretlen helyen rejtőznek; tulajdonképpen így teljes a kép. A harmadik rovat már első látásra megnyerte a tetszésemet, mondhatni rögtön megkedveltem. A megjegyzésekről van szó, amelyek – véleményem szerint – leginkább bizonyítják, Lászlóné Ágota mennyire elmélyülten dolgozott, milyen körültekintően tájékozódott. Ezek az észrevételek temérdek sajtótörténeti, továbbá köz- és művelődéstörténeti információt hoznak tudomásunkra. Itt van például az időrendben első, de mára már elkallódott periodikum, a Kassa-Ungvári Hirdetményi Lap. Kéthárom mondat markánsan villantja fel a reformkor utolsó éveit sajtóviszonyainak bonyolultságát: állítólag engedély nélkül indították, ami ellenkezett a királyi rendeletekkel, de a reformellenzék nyilvánosságigényével pontosan összefért; a kiadó aztán igyekezett elkerülni a bizonyára szigorú kassai cenzort, ezért inkább Ungvárra vitte előzetes ellenőrzésre, vállalva az ezzel járó költségeket és a Helytartótanács dorgálását.

A méreteinél és színvonalánál fogva egyaránt impozáns nyíregyházi címjegyzék 952 tételből áll. Mint szó esett róla: olyan időszak kiadványok is szerepelnek benne, amelyek egykori létéről csak az irodalomból szerezhetünk tudomást. Bizonyára még ennél is több sajtótermék látott napvilágot a jelzett földrajzi régióban, tehát olyan újságok vagy folyóiratok is, amelyekről még utalásokból sem értesülhettünk eddig. Mind a könyvtárosok, mind a helytörténeti kutatók számára nagy öröm lenne, ha a megyei sajtóbibliográfia ösztönzésül szolgálna a még lappangó periodikumok felderítéséhez. Reménykedjünk, hogy a közeljövőben valóban előkerül néhány lap. Alighanem ez lenne az egyik legnagyobb elismerés a könyvtárnak, az összeállítónak. Úgy legyen!

Bényei Miklós

Az információs társadalom „szentháromsága” az iskolai könyvtárban

*„Az acél és szikla
jövőd nem biztosítja:
előbb elporlanak,
mint könyvben bölcs szavak.”*

(Friedrich von Logau –
1604–1655)

Ma olyan világban élünk, amelyben hihetetlen módon felgyorsult az ismeretek változásának, bővülésének a ritmusa. Az ember élete során készletve, ösztönözve, de gyakran kényszerítve is van, hogy már meglévő ismereteit felfrissítse, és újabbakkal ki is egészítse őket.

Ahhoz, hogy tájékozott és művelt egyénekké váljanak tanulóink, nagyon sok ismeretre van szükségük. Az egész életen át tartó tanulás, önképzés szempontjából tehát nagy jelentősége van a gyermek- és ifjúkorban megszilárduló érdeklődésnek, kutatószellemnek.

Iskolai könyvtár vagyunk – intézményünk a Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakiskola (Hódmezővásárhely, Bajcsy-Zs. u. 7–9. 6800) –, de pár éve már „közkönyvtárként” is működünk, mert lehetőséget adunk a város összes középiskolás tanulójának, hogy könyvtárunkban tanulja és gyakorolja az információkeresést, a könyvtári búvárkodást. Ezt azért tesszük, mert a városi kézikönyv-használati vetélkedő szervezésével szeretnénk átjárhatóvá és szorosabbá tenni a város középiskolái között a kapcsolattartást a tanulók érdekében. Arra törekszünk, hogy megtanítsuk a tanulóknak az információszerzés módjait, lehetőségeit a kézikönyvek és az internet használatával, hogy minél több jártasságot szerezzenek.

Tanulóinknak meg kell tanulniuk a könyvtári közegben való tájékozódást, mozgást. Így képzeljük el jövőnket az iskola életében.

Az összefogásban, az együttműködésben az a jó, hogy könyvtári állományunkat még jobban ki tudjuk használni, a város középiskolás tanulóinak pedig ezáltal sok szép és értékes könyvvel ismerkednek meg, kigyűjtik a hasznos információkat, kiemelik a lényegét, megismerkednek az internet keresőrendszerével, és később már önállóan is képesek lesznek az információszerzésre.

Néhány éve a rendezvények új és hatékony módját próbáltuk ki. A rendezvények, vetélkedők szervezésével a tudásalapú társadalomban szükséges információszerzéshez nyújtunk segítséget; ahhoz, hogy az iskolánkból és a város többi középiskolájából kikerülő, majd továbbtanuló diákoknak ne legyenek nehézségeik a felsőfokú intézményekben.

Városi szintű kézikönyv-használati vetélkedőt először az 1999/2000-es tanév II. félévében indítottunk, majd a gyorsan kedvelté vált rendezvényt a város összes középiskolás tanulója is kiterjesztettük.

A kérdések összeállításakor azt tartjuk szem előtt, hogy a diákok olyan kérdésekre keressék a válaszokat, amelyek a tudományok, a kultúra széles körét érintik, nagy mértékben kapcsolódnak az iskolai tananyaghoz, és napjainkban is aktuálisak. A több rétegű kérdéssorral az a célunk, hogy minél több kézikönyvbe, ismerettertárba kapjanak betekintést, és az egymáshoz kapcsolódó ismeretekkel gyarapítsák tudásukat, szélesítsék látókörüket.

A korábbi kérdésekhez kapcsolódó feladatokat állítottunk össze a 2001/2002-es tanév második félévében is (lásd alább). A vetélkedőre egyénileg lehet jelentkezni a könyvtárban. A feladat az általános kérdéseket tartalmazó (13+1-es) tesztlapok megválaszolása. Ezek megoldásához a könyvtárban meglévő kézikönyveket (lexikon, szótár, enciklopédia stb.) használhatják a benevezett diákok, és sokan a számítógép segítségével (internet – keresőrendszerek) is igénybe vehetik, hogy minél több plusz pontot szerezzenek maguknak. A tanulók szabadidejükben bármikor betérhetnek a könyvtárba, és folyamatosan oldhatják meg a feladatokat. Amikor összeállnak a válaszok, átgondoltan, szépen kidolgozzák, képanyaggal is színesítik munkájukat. Nyugtató zenekíséret mellett, jó hangulatban mélyedhetnek el a könyvek, a tudományok birodalmában.

VÁROSI KÉZIKÖNYV-HASZNÁLATI VETÉLKEDŐ KÉRDÉSEI 2001/2002 tanév II. félév

Melyik lexikonban, szótárban, enciklopédiában és egyéb segédkönyvben, illetve internetes oldalon találod meg az alábbi kérdésekre a választ?

1. Mit tudsz a Föld legszebb palotájáról, az Indiában álló *Tadzs Mahal*tól? Milyen anyagból és hány évig épült a palota? Írd le építésének történetét! Miért építették?
2. Milyen céllal és mikor épültek a *piramisok*? Hogyan zajlott az építésük? A három gízai piramis az ókori egyiptomi építészlet legismertebb és legimpozánsabb alkotása. Melyek ezek? Mit jelképeztek?
3. Mi az *esőerdő*? Milyen trópusi esőerdőket ismersz? Melyik szinten él a legtöbb állat? Írj néhány közmondást az *eső* szóval, add meg a jelentését is! Mit tudsz a *savas esőről*?
4. Ki volt Prométheusz? Mi a nevének a jelentése? Mit tett az emberekért? Mi lett a jutalma? Kik dolgozták fel a zenében, a festészetben és az irodalomban a „Prométheusz-mítoszt?”

5. Mióta létezik a *Nap*? Milyen távol van tőlünk és mekkora? Miért világít? Miért látjuk reggel és este vörösnek? Miért kel fel és nyugszik le a Nap? Mi a napforduló? Írj néhány szót a *Nap* szóval!
6. Röviden jellemezd *Egerszegi Krisztina* pályafutását! A világ legjobb magyar úszónője 1992-ben hol és milyen eredményeket ért el? Mi volt a beceneve? Sportoló múltjáért milyen kitüntető címeket kapott?
7. Minek a rövidítése az *AIDS*? Mit tudsz róla? Hogyan terjed és mivel előzhető meg? Mi a jelentése a *vírus* szónak? Mi jellemző a vírusos fertőző betegségekre?
8. Mi jellemző a teknősökre: Hol élnek? Van-e foguk? Honnan tudhatjuk meg a teknősök korát? Hány jelentését ismered a *teknő* szónak? Hogyan kelnek ki a *levesteknős* utódai?
9. Ki volt II. Rákóczi Ferenc? Mikor és hol választották meg Erdély fejedelmévé? Hány nyelven beszélt és írt a nagyfejedelem? Hol élt száműzetésben, és ki volt a leghűségesebb híve, aki leveleskönyvében leírja az emigráció mindennapjait? Mit tudsz a *Rákóczi-szabadságharcról*? Miért folyt a küzdelem?
10. Mikor volt a mozi születésének pillanata? Kik voltak az úttörők? Hol található a világ filmiparának központja? Melyek a legfontosabb filmdíjak? Mióta léteznek? Készítsd el kedvenc színészed/színésznőd *filmográfia*ját!
11. Mit tudsz Munkácsy Mihály gyermekkoráról? Hogy hívták eredeti nevén? Mi volt az első maradandó műve, és mi volt az első világhírű festménye? Milyen díjjal tüntették ki? Ki volt a legjobb barátja?
12. Mi az időjárás, s mi irányítja az időjárási rendszereket? Sorold fel a legfontosabb időjárási elemeket! Kire mondjuk: *Olyan mint az (áprilisi) időjárás*? Ki és hol építette a világ első *meteorológiai állomását*? Mi volt a „neve”?
13. Ki az a híres magyar író, aki 50 éve halt meg New York-ban, 1927-ben megkapta a francia Becsületrendet, és fogadta az amerikai elnök is; s *Játék a kastélyban* című darabja 326-szor ment a Broadway-n? Ismertesd legfontosabb műveinek címét és rövid életrajzát is! Hogyan hangzik ironikus ars poeticája?
- +1. Értelmezd a *párt* szót! Milyen politikai rendszerek vannak a kormányzó pártok száma szerint? 1988-tól jellemezd röviden a magyar politikai viszonyokat! Sorold fel a legfontosabb *parlament*i pártokat napjainkban!

Felhívtuk a tanulók figyelmét arra, hogy az információkeresés során próbálják a sorok közül a lényeges dolgokat kiemelni, és minél több kézikönyvben, szakönyvben megtalálni a keresett információt. Lehetőséget adtunk nekik, hogy a vetélkedő munkáit – az anyaggyűjtés után – szövegszerkesztőbe tegyék. Módjukban állt az internetről képeket, szövegeket áttenni munkájukba, szkennelt képeket is beilleszthettek a szövegbe, de fénymásoltuk is az általuk kért képeket, egyes ábrákat, kisebb szövegeket. Tehát megpróbáltuk megtanítani a tanulókat a kor

követelményeinek megfelelő, szép és színvonalas munkák készítésére. Volt olyan diákunk is, aki otthon CD-re másolta a vetélkedő anyagát, majd a könyvtárunkban áttette Power Point-bemutatóba, és az eredményhirdetés alkalmával kivetített belőle 40 kockát.

Amennyiben a tanulók nem értek rá a mi könyvtárunkban összeállítani a pályamunkákat, úgy a saját iskolájukban is megtehették ezt a számítógépeken, majd floppy-n hozták el a kész anyagot, és itt, a könyvtárunkban kinyomtathatták.

Mindenki, aki elkészítette a vetélkedő anyagát, magyarból kapott egy ötöst, ezen kívül az igen színvonalas és igényesen összeállított dolgozatokat még külön is díjaztuk.

Valamennyi résztvevőnk emléklapot kapott, a díjazottak pedig könyvtalványokkal és tárgyjutalmakkal térhettek haza támogatóink jóvoltából.

Támogatónk, szponzoraink szívesen adták az értékes ajándéktárgyakat a nemes cél érdekében.

Örülünk, hogy egyre többen tértek vissza azok közül, akik már korábban is részt vettek ezeken a vetélkedőkön, tehát úgy érezzük, hogy a tanulók megszerették és igénylik ezeket a vetélkedőket, valamint hogy jól érzik magukat a mi könyvtári környezetünkben. Más iskoláktól kissé távol csik a könyvtárunk, mégis szívesen jönnek ide a város középiskoláiból a tanulók, mert szeretik ezt a módját az információszerezésnek.

A mai tudás alapú társadalmunkban egyre fontosabb szerepet tölt be a könyv és a könyvtár. Az itt megszerzett ismeret és gyakorlat képessé teszi a tanulókat arra, hogy valamennyi tantárgy tanulásánál ezeket felhasználva eredményesebb, sikeresebb, műveltebb emberré váljanak.

A könyvekben rejlő tudásanyag és az internet információbősége persze mit sem ér a felhasználó személye nélkül. A mi szerepünk abban áll, hogy megtanítsuk tanulóinkat a gyors, de rendszerező információszerezésre. Az információszerezés tulajdonképpen azonos a szükséges információhordozók (kézikönyv, szakkönyv, számítógépes keresőrendszer stb.) megtalálásával. Tudnunk kell, hogy mihez nyúljunk. A bőség zavara azonban ellustíthatja fiataljainkat. De elég-e egy címszó és a komputert, ha valamire kíváncsiak vagyunk? Természetesen nem; ezért is viseli kezdeményezésünk a kézikönyv-használati vetélkedő címet. A könyvekben tudás rejlik, s lehet hogy van nála gyorsabb információhordozó – de mi Umberto Eco nézetét valljuk, miszerint: „Mindenkit meg kell tanítani arra, hogy miként válassza ki a számára szükséges információkat, miközben ezzel egyidejűleg életben tartja a könyvet, az emberi fejlődésnek ezt a nélkülözhetetlen eszközét is.” „A kocka el van vetve...” – vetélkedőnket folytatjuk.

Nagyné Félix Anna–Kovács Bettina